

Vergaderjaar 2016–2017

**21 501-02**

**Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken**

**Nr. 1768**

**VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG**

Vastgesteld 18 juli 2017

De vaste commissie voor Buitenlandse Zaken heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Minister van Buitenlandse Zaken over:

- de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken van 17 juli 2017 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1767)
- Verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 19 juni 2017 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1763);
- de brief van 23 juni 2017 inzake de kabinetsappreciatie voortgangsrapport implementatie herzien Europees nabuurschapsbeleid (Kamerstuk 22 112, nr. 2367).

De vragen en opmerkingen zijn op 11 juli 2017 aan de Minister van Buitenlandse Zaken voorgelegd. Bij brief van 14 juli 2017 zijn de vragen beantwoord.

De fungerend voorzitter van de commissie,  
Omtzigt

De griffier van de commissie,  
Van Toor

## Algemeen

De leden van de VVD-fractie hebben met belangstelling kennis genomen van de geannoteerde agenda Raad Buitenlandse Zaken van 17 juli. Deze leden hebben hierover nog enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de SP-fractie hebben ook enkele vragen en opmerkingen. Evenals de leden van de SGP-fractie.

## EU Global Strategy (EUGS)

De leden van de SGP-fractie constateren dat de Europese Unie zeer voortvarend werk maakt van het verbreden en verdiepen van de samenwerking en integratie in het kader van de *EU Global Strategy*, met name wat betreft het veiligheid- en defensiespoor. Zij erkennen dat dit de efficiëntie en slagkracht kan vergroten, onder meer bij de aanpak van hybride dreigingen en voor samenhang tussen intern en extern beleid. Deze leden blijven echter fundamentele bedenkingen en bezwaren houden wat betreft de gevolgen van deze keuzes voor de nationale onafhankelijkheid van lidstaten. De leden van de SGP-fractie verzoeken de regering daarom helder in kaart te brengen welke gevolgen het nu ingezette spoor op termijn zal hebben voor de nationale soevereiniteit van Nederland en andere EU-lidstaten, en vragen de regering bovendien om de positie en bescherming van staatssoevereiniteit centraal te stellen in de beraadslagingen over de prioriteiten van de EUGS voor het aankomende jaar.

### 1. Antwoord van het kabinet:

**Het kabinet is voorstander van intensievere EU-samenwerking op het gebied van veiligheid en defensie. De verslechterde veiligheidssituatie in de regio's aan de oost- en zuidflanken van Europa vereist dat de EU meer verantwoordelijkheid neemt voor haar eigen veiligheid en doortastend kan optreden. Verdere samenwerking betekent niet dat soevereiniteit uit handen wordt gegeven. Het Gemeenschappelijk Veiligheid- en Defensiebeleid (GVDB) is bij uitstek een onderwerp dat intergouvernementeel van karakter is, waarbij lidstaten zelf de koers bepalen. Nederland houdt goed oog voor het belang van coördinatie en goede betrokkenheid van lidstaten in de implementatie van de EU Global Strategy.**

## Libië

De leden van de VVD-fractie lezen in de brief dat de Internationale Gemeenschap het proces om tot een politieke oplossing te komen faciliteert door de partijen bij elkaar te brengen. Kan de Minister beschrijven welke stappen daarin zijn gezet in de afgelopen maanden, welke resultaten zijn geboekt (waar we nu staan), wat volgens het kabinet de gewenste route naar die oplossing zou zijn en welke inzet wordt gepleegd om dat te bereiken? Hoe groot acht het kabinet de kans dat een dergelijke oplossing, of iets wat erbij in de buurt komt haalbaar is in de praktijk?

### 2. Antwoord van het kabinet:

**Het politieke akkoord (*Libyan Political Agreement*) van december 2015, dat onder leiding van de VN is afgesloten, heeft niet geleid tot stabiliteit in Libië. De internationaal erkende eenheidsregering heeft buiten Tripoli beperkte legitimiteit. Hierdoor is het**

**politieke proces de afgelopen maanden in een impasse geraakt. Voor Nederland is stabiliteit in Libië, aan de zuidgrens van Europa, van groot belang om complexe problemen, met name op het gebied van migratie, het hoofd te bieden. De Libiërs hebben zelf de verantwoordelijkheid om via een inclusief politiek proces een oplossing te vinden. De VN-missie in Libië (UNSMIL) en landen die actief betrokken zijn bij Libië faciliteren de partijen om met elkaar te spreken. De EU, Arabische Liga, Afrikaanse Unie en VN zetten zich als kwartet in om een politieke oplossing te bewerkstelligen. Het kabinet schaart zich achter dit initiatief.**

**Nederland wordt in Libië gezien als een positieve, relatief onafhankelijke speler. Na verkenning bij de Libische hoofdrolspelers in het conflict, bleek er draagvlak te bestaan voor een faciliterende rol van Nederland in het politieke proces. Nederland vervult deze rol binnen het VN-raamwerk, en stemt daarbij nauw af met de VN-gezant.**

**Onlangs hebben twee Libische delegaties met bemiddeling van Nederland verkend hoe de politieke impasse kan worden doorbroken. Het betrof vertegenwoordigers van de House of Representatives en de High Council of State. Betrokkenheid van deze partijen is van groot belang om een tot een breed gedragen politiek akkoord te komen.**

**Tijdens het tweedaagse bezoek aan Nederland op 29 en 30 juni van Premier Serraj en Minister van Buitenlandse Zaken Siala werd al gesproken over deze Nederlandse betrokkenheid.**

De leden van de VVD-fractie vragen de Minister een update te geven met betrekking tot het onderzoek dat Italië momenteel verricht naar mogelijke banden tussen NGO's en mensensmokkelnetwerken. Zijn de eerste resultaten hiervan al bekend? En overwegen Italië en/of de EU vervolgstappen? Graag een toelichting.

### **3. Antwoord van het kabinet:**

**Er zijn op dit moment nog geen resultaten van het onderzoek dat Italië verricht naar mogelijke banden tussen NGO's en mensensmokkelnetwerken. Italië werkt samen met de Europese Commissie en de NGO's aan een gedragscode voor reddingsoperaties. Deze afspraken moeten voorkomen dat mensensmokkelaars misbruik kunnen maken van deze reddingsoperaties en moeten leiden tot meer transparantie.**

In de brief lezen de leden van de VVD-fractie ook dat de Raad mogelijk zal spreken over de voorgestelde intensivering van maatregelen gericht op het indammen van irreguliere migratie vanuit Libië. Het is tot nu toe helaas niet gelukt de stroom aan migranten die vanuit Libië de gevaarlijke overtocht naar Europa maken in te dammen. Welke maatregelen of intensivering daarvan worden overwogen om wel tot effecten te komen? Wat is precies de Nederlandse inzet in deze kwestie? Welke maatregelen is de Minister voornemens in te brengen?

### **4. Antwoord van het kabinet:**

**Te veel migranten wagen nog steeds de gevaarlijke tocht naar Italië, met alle gevolgen van dien. Circa 95 procent van hen vertrekt uit Libië. Het kabinet acht het daarom van belang dat de**

**EU en lidstaten maatregelen in Libië (en in andere transit- en herkomstlanden) intensiveren. Dat erkent de Commissie ook. In april werd een pakket van EUR 90 mln. beschikbaar gemaakt uit het EU Trust Fund. Dit pakket is voornamelijk gericht op bescherming en ondersteuning van migranten en gastgemeenschappen in Libië en zal naar verwachting worden aangevuld met een pakket van EUR 46 mln. voor een beter beheer van de zee- en landsgrenzen. Daarnaast ondersteunt de EU grensbeheer in landen ten zuiden van Libië, in de Sahel-regio. Tegelijkertijd wordt met succes gewerkt aan het bieden van een uitweg uit Libië, door het bevorderen van vrijwillige terugkeer naar herkomstlanden in samenwerking met IOM. Het is van belang dat deze activiteiten worden opgeschaald. Nederland draagt hier zelf ook aan bij, net als aan de ondersteuning van Libische kustwacht. Gezien de complexe situatie in Libië blijft het echter lastig om snelle resultaten te boeken. Daarom zal Nederland blijven benadrukken dat de EU-inzet ook gericht moet zijn op het creëren van stabiliteit in Libië. Nederland zet hier zelf ook actief op in (zie antwoord op vraag 2). Momenteel kijkt Nederland tevens samen met andere landen naar mogelijke sanctiemaatregelen via de VN of de EU tegen personen in Libië betrokken bij ernstige mensenrechtenschendingen gerelateerd aan mensenhandel en -smokkel.**

Nederland zet zich hierbij in om deze problematiek in EU-verband te bespreken en om te komen tot een gezamenlijke stevige aanpak, zo valt in de brief te lezen. Kan de Minister uitweiden over wat een stevige aanpak volgens het kabinet concreet betekent? Welke aspecten zijn daarin volgens het kabinet onmisbaar? En hoe ziet het krachtenveld binnen de EU eruit op dit punt?

#### **5. Antwoord van het kabinet:**

**Het kabinet bepleit al langer een alomvattende aanpak, waarbij maatregelen worden genomen op alle punten van de migratieroute. Zowel binnen als buiten Europa moet verder gewerkt worden aan een harde aanpak van mensensmokkel, effectieve terugkeer, betere opvang in de regio en het bestrijden van grondoorzaken. Het Actieplan dat de Commissie op 4 juli jl. presenteerde om in EU verband de migratiedruk op Italië te verminderen<sup>1</sup>, is een belangrijke stap in de goede richting. Het erkent de noodzaak om op de gehele route in te zetten, in Italië, Libië en daarbuiten. In aanvulling op de bestaande inzet (waaronder het partnerschapsraamwerk), doet de Commissie voorstellen voor concrete inzet van de Commissie, Italië en de overige lidstaten. Zo zal de Commissie de maatregelen in Libië intensiveren (waaronder gericht op een beter beheer van de zee- en landsgrenzen) en de financiering van migratiebeheer in Italië met EUR 35 mln verhogen. Lidstaten worden onder andere opgeroepen om herplaatsing vanuit Italië te bespoedigen en meer bij te dragen aan het EU Trust Fund voor Afrika. Italië zal met de Commissie en de NGO's een gedragscode opstellen voor opsporings- en reddingsacties in het Middellandse Zeegebied en de eigen procedures voor herplaatsing, asiel en terugkeer verbeteren.**

---

<sup>1</sup> Zie: [https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170704\\_action\\_plan\\_on\\_the\\_central\\_mediterranean\\_route\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170704_action_plan_on_the_central_mediterranean_route_en.pdf)

**Tijdens de informele JBZ-Raad van 6 en 7 juli jl., bleek dat er in het algemeen veel steun is voor de voorstellen van de Commissie. Uiteraard zijn er ook voorstellen die nader moeten worden bezien, zoals de oproep aan lidstaten voor meer financiering en meer hervestiging. Het kabinet zal deze voorstellen beoordelen wanneer ze voorliggen als concreet onderdeel van de bredere partnerschappen met derde landen. Ten aanzien van andere transit- en herkomstlanden in Afrika, heeft Nederland tijdens de informele JBZ-Raad de Commissie en andere lidstaten opgeroepen om de contacten en inspanningen richting deze landen beter te op elkaar af te stemmen om effectieve terugkeer-afspraken te maken met de belangrijkste landen van herkomst. EU brede Terug- en Overnameovereenkomsten genieten de voorkeur, maar praktische en operationele samenwerking kan in sommige gevallen wenselijk zijn.**

Tijdens de Raad Buitenlandse Zaken zal er gesproken worden over Libië, waar nog altijd sprake is van grote politieke verdeeldheid waardoor een eenheidsregering al jaren ontbreekt. Recent was de door het westen erkende premier van Libië, meneer Serraj, op bezoek in Nederland. De leden van de SP-fractie vragen de Minister nader toe te lichten wat toen besproken is en of, en zo ja welke, afspraken zijn gemaakt. Kan de Minister ook aangeven over hoeveel grondgebied met (grofweg) hoeveel inwoners premier Serraj controle heeft? Moet gesteld worden dat het overgrote deel van het land buiten zijn controle ligt? Wat zegt dat over de waarde van eventuele gemaakte afspraken? Kunnen die wel uitgevoerd worden?

#### **6. Antwoord van het kabinet:**

**Het gebrek aan een brede erkenning van het Libische Politieke Akkoord (LPA) en daarmee van de eenheidsregering van premier Serraj leidt tot een gebrek aan centraal gezag in Libië. Inspanningen van de internationale gemeenschap, waaronder van de VN en Nederland, om het Libische Politieke Akkoord zodanig aan te passen dat het tot een inclusief akkoord leidt waarin alle partijen zich herkennen en aan committeren, zijn daarom noodzakelijk.**

**Tijdens het tweedaagse bezoek aan Nederland op 29 en 30 juni van Premier Serraj en Minister van Buitenlandse Zaken Siala werd onder andere gesproken over de Nederlandse facilitering bij het vinden van een inclusieve oplossing voor de politieke impasse in Libië.**

De leden van de SP-fractie hebben zeer grote zorgen over de samenwerking met Libië, vooral op het gebied van migratie. Een recent rapport van Amnesty International (*A perfect storm*, juli 2017) stelt dat de toename van het aantal verdrinkingen op de Middellandse Zee mede het gevolg is van EU-inspanningen om mensensmokkelaars aan te pakken. Hoe reageert de Minister daarop? Ook stelt de mensenrechtenorganisatie dat samenwerking met de Libische autoriteiten conditioneel moet zijn (in het rapport omschreven als: «verifiable progress towards ending automatic detention of irregular migrants in Libya, the establishment of an asylum system and the granting of unhindered access to detained refugees and migrants for international agencies»). Hoe beoordeelt de Minister deze voorwaarden voor samenwerking?

## 7. Antwoord van het kabinet:

De situatie in Libië is complex. Het is van groot belang dat de EU zich inzet voor stabiliteit in Libië. Dat proces vergt een lange adem. Tegelijkertijd is directe actie nodig om te voorkomen dat mensen zich genoodzaakt voelen de gevaarlijke oversteek naar Italië te maken vanuit Libië en slachtoffer worden van mensen-smokkel. Dat betekent opereren in lastige omstandigheden. Terecht wijst Amnesty International op het hoge aantal verdrinkingen op zee. Dat moet voorkomen worden en is uitgangspunt van de EU inzet. Het moge duidelijk zijn dat het de mensensmokkelaars zijn die onverantwoorde risico's nemen met mensenlevens door overvolle, gammele bootjes de zee op te sturen. Het kabinet acht hen verantwoordelijk voor het hoge aantal verdrinkingen, niet de EU-inspanningen.

De inzet van de EU is breed: naast het versterken van de Libische kustwacht, ook het verbeteren van de omstandigheden in Libische opvang- en detentiecentra en het bieden van een uitweg door vrijwillige terugkeer naar herkomstlanden vanuit Libië te faciliteren. In april 2017 heeft de EU EUR 90 miljoen beschikbaar gemaakt voor programma's in Libië, onder andere voor bescherming van migranten en vluchtelingen. Deze programma's worden grotendeels uitgevoerd door VN-organisaties. De Minister van Buitenlandse Zaken heeft tijdens zijn recente bezoek aan Rome klemmende aandacht gevraagd voor de situatie in detentiecentra in Libië. IOM en UNHCR hebben redelijk goede toegang tot de detentiecentra die beheerd worden door het *Directorate for Combatting Illegal Migration* (DCIM). Mede door hun inzet zijn de omstandigheden in de door DCIM beheerde centra het afgelopen jaar verbeterd, onder meer op het gebied van voedselvoorziening. Ook wordt met de Libische autoriteiten gewerkt aan een deugdelijk registratie- en *detention profiling* systeem, zodat duidelijk is waar migranten precies verblijven, bijvoorbeeld na redding door de Libische kustwacht. Tegelijkertijd worden – zij het nog op kleine schaal – opvangplekken en *safe houses* ingericht voor kwetsbare migranten. UNHCR heeft drie *community development centers* geopend in Sebha, Qatrun en Al Kufrah, waar potentiële asielzoekers en vluchtelingen die in aanmerking komen voor registratie door UNHCR worden geïdentificeerd. Het kabinet is voorstander van een parallel proces, waarbij tegelijkertijd aan genoemde verbeteringen wordt gewerkt én zorgen worden aangekaart in een politieke dialoog – zoals de huidige EU-aanpak – acht het kabinet effectiever.

De leden van de SP-fractie zijn daarnaast benieuwd of de Minister de mening deelt dat monitoring van het reilen en zeilen van de Libische kustwacht van groot belang is en dat de EU met het trainen en steunen van de kustwacht ook een zekere mate van verantwoordelijkheid voor het handelen van de Libische kustwacht op zich dient te nemen. Zo ja, hoe vindt de Minister dat de EU hier invulling aan moet geven? Zo nee, waarom niet? Wil de Minister ook reageren op elk van de vier aanbevolen maatregelen uit het rapport van Amnesty International? Meer specifiek is de SP benieuwd of de Libische kustwacht momenteel search and rescue operaties uitvoert buiten Libische wateren? Zo ja, is dat dan niet in strijd met het beginsel van non-refoulement aangezien de vluchtelingen Libië dan al hebben verlaten?

## **8. Antwoord van het kabinet:**

**De EU streeft er naar de Libische kustwacht zo goed als mogelijk te ondersteunen zodat deze conform internationale standaarden kan opereren. Daarbij is het kabinet voorstander van het opzetten van een monitoringsmechanisme om de effectiviteit en duurzaamheid van de trainingen aan de Libische kustwacht te vergroten en van het opzetten van een *Maritime Rescue Coordination Centre* in Libië zelf, ten behoeve van een effectieve maritieme coördinatie en inzet bij reddingsoperaties, waarbij mensenrechten worden gerespecteerd. Hier wordt bij de ondersteuning en training van de Libische kustwacht expliciet aandacht aan besteed. Het kabinet is evenwel van mening dat het handelen van de Libische kustwacht uiteindelijk primair een verantwoordelijkheid is van de Libiërs zelf. Dit geldt ook voor de uitvoering van de vier aanbevelingen van Amnesty International die refereren naar bevoegdheden van Libië als soevereine staat.**

Ook willen de leden van de SP-fractie graag weten op welke manier NGO's en vluchtelingen die te maken krijgen met de Libische kustwacht momenteel toegang hebben tot het recht. Is dit enkel via het Libische rechtssysteem, dat ver onder de maat is, of kunnen zij ook elders hun beklag doen? Wat vindt de Minister van de optie om een onafhankelijk mechanisme op te zetten dat zowel het handelen van de Libische kustwacht monitort als ook kan functioneren als conflictbeslechter tussen de verschillende partijen in en rondom Libische wateren?

## **9. Antwoord van het kabinet:**

**De vraag naar toegang tot het recht voor NGO's die te maken krijgen met de Libische kustwacht impliceert dat dit gebeurt in de Libische territoriale wateren, waar (uitsluitend) het Libische recht van toepassing is. Naar eigen zeggen varen de NGO's echter niet in de Libische territoriale wateren. Voorts merkt het kabinet op dat de Internationale Gemeenschap, met actieve betrokkenheid van Nederland, toewerkt naar een politieke oplossing met als doel het brengen van stabiliteit in Libië en centraal gezag, inclusief een functioneerde rechtspraak. Met het oog op de rechtszekerheid van vluchtelingen spant de EU zich in om de activiteiten van UNHCR in Libië te vergroten. Het kabinet wijst er wel op dat het merendeel van de mensen die via Libië naar Europa proberen te komen niet in aanmerking komen voor internationale bescherming. Migrantten die wel in aanmerking komen voor internationale bescherming kunnen deze ook in andere landen op de route krijgen en hoeven hiervoor niet de levensgevaarlijke tocht door Libië en over de Middellandse Zee te maken. Zij kunnen opgevangen worden in de regio en eventueel in aanmerking komen voor hervestiging. Het kabinet en de EU steunen hiertoe in meerdere landen activiteiten van UNHCR die onder meer gericht zijn op het versterken van nationale beschermingssystemen. Dit is onderdeel van de kabinetsvisie op de Europese migratieproblematiek zoals verwoord in de Kamerbrief van 8 september 2015 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1525).**

**Voorts is het kabinet voorstander van het, in nauwe samenwerking met relevante stakeholders, opzetten van een monitoringsmechanisme om de effectiviteit en duurzaamheid van de trainingen aan de Libische kustwacht te vergroten. De EU bekijkt op dit moment de mogelijkheden om EUNAVFOR MED SOPHIA**

**een ondersteunende rol te geven bij het opzetten van een dergelijk monitoringsmechanisme.**

De leden van de SGP-fractie betreuren dat het Libische Politieke Akkoord (LPA) niet de beoogde stabiliteit heeft gebracht, terwijl een eenheidsregering met legitimiteit in het hele land cruciaal is. Deze leden onderschrijven dat meer actie nodig is op alle punten van de Centraal-Mediterrane route, met speciale aandacht voor het verbeteren van de omstandigheden van migranten in Libië, het versterken van de Libische kustwacht en een beter beheer van de landsgrenzen. Graag vernemen deze leden welke verbeteringen het kabinet op kortere, middellange en lange termijn voorziet op de voornoemde punten, alsmede welke gevolgen het actieplan voor deze route, dat de Europese Commissie op 4 juli jl. heeft gepubliceerd, heeft voor het huidige Nederlandse systeem van asiel(aanvragen), de opvang van vluchtelingen, en de mitigatie van migratie.

**10. Antwoord van het kabinet:**

**De EU werkt hard aan het verbeteren van de omstandigheden van migranten in Libië, het versterken van de Libische kustwacht en een beter beheer van de landsgrenzen. Ondanks de complexe situatie in het land, is op sommige punten voortgang geboekt. Zo zijn de omstandigheden voor migranten in de door DCIM beheerde detentiecentra in Libië de afgelopen tijd verbeterd, mede door de inzet van UNHCR en IOM. De EU heeft financiering beschikbaar gesteld voor het uitbreiden van het vrijwillige terugkeerprogramma van IOM naar herkomstlanden, mede om migranten een uitweg te geven uit de detentiecentra. Daar waar IOM in heel 2016 2.775 migranten vanuit Libië terugbracht naar herkomstlanden, waren dat er tot en met 5 juli 2017 al 5.172. Het is de verwachting dat de komende tijd verdere voortgang geboekt zal worden met deze programma's.**

**Zover het kabinet kan overzien, zijn de gevolgen van het door de Commissie gepresenteerde Actieplan voor het huidige Nederlandse asielsysteem en opvang op dit moment beperkt. De maatregelen zijn enerzijds gericht op de ondersteuning van Italië en beogen anderzijds de migratiestromen richting Italië beheersbaar te houden. Zowel de Europese Commissie, de Europese Agentschappen als Italië en de lidstaten moeten hierin hun verantwoordelijkheid nemen. Nederland doet dit al door op structurele wijze te herplaatsen uit Italië. Dit actieplan wijzigt niets aan de bestaande herplaatsingsafspraken. De focus moet nu veeleer gericht worden op het realiseren van terugkeer. Het actieplan houdt daar rekening mee en resultaten op dit punt kunnen ook gunstig zijn voor het realiseren van gedwongen terugkeer vanuit Nederland.**

**Noord-Korea**

De leden van de VVD-fractie kijken met grote zorgen naar de dreigende acties van het Noord-Koreaanse regime. De Minister schrijft dat Nederland er al enige tijd op aandringt dat de EU opties in kaart brengt waarmee een bijdrage kan worden geleverd aan een vreedzame oplossing van de crisis rondom Noord-Korea. Hierbij worden alle opties open gehouden, zo staat in de brief te lezen. Kan de Minister nader toelichten welke opties dit allemaal zijn, inclusief een inschatting van de effecten/gevolgen die deze opties zouden hebben? Wordt er daarnaast ook nagedacht over opties die mogelijk nodig zijn als een vreedzame

oplossing onbereikbaar blijkt? Zo nee, waarom niet? Zo ja, kan de Minister toelichten aan welke scenario's met bijbehorende maatregelen gedacht moet worden?

#### **11. Antwoord van het kabinet:**

**De inspanningen van het kabinet zijn volledig gericht op een vreedzame beslechting van de crisis. Het kabinet roept Noord-Korea daarbij op zijn provocaties te staken en een geloofwaardige en betekenisvolle dialoog met de internationale gemeenschap aan te gaan gericht op een volledige, controleerbare en onomkeerbare denuclearisatie.**

**Nederland zal in EU-verband aandringen op intensievere coördinatie met internationale partners om Noord-Korea hiertoe te bewegen. De EU zet zich samen met meest betrokken internationale partners en in het licht van besprekingen in VNVR-verband, in voor een stevig antwoord op de Noord-Koreaanse provocaties, inclusief nieuwe beperkende maatregelen.**

De leden van de SP-fractie maken zich grote zorgen over ontwikkelingen in Noord-Korea, niet in de laatste plaats vanwege het kernwapen- en raketprogramma in het land. Deze leden vragen de Minister aan te geven wat de inschatting van de Nederlandse diensten is over deze programma's van het land. Is Noord-Korea in staat een kernbom op een intercontinentale ballistische raket te laden? Wat is de stand van zaken op dit onderdeel? Hebben de Nederlandse diensten de indruk dat Noord-Korea een aanval op het westen of westerse bondgenoten overweegt of moeten de programma's eerder als defensief beoordeeld worden?

#### **12. Antwoord van het kabinet:**

**Het kabinet kan geen informatie verschaffen over de inschatting van de inlichtingendiensten met betrekking tot het kernwapen- en raketprogramma van Noord-Korea en de intenties van dat land.**

De leden van de SP-fractie delen de opvatting van de Minister dat een diplomatieke oplossing wenselijk is, maar zij zien ook dat hier vooralsnog weinig zicht op is. Maar weinig experts geloven dat nieuwe, vergaande sancties tegen Noord-Korea een diplomatieke oplossing dichterbij kunnen brengen. Bovendien zijn belangrijke landen in de regio, zoals China en Rusland, geen voorstander van dergelijke sancties. Zij staan een andere aanpak voor om te komen tot resultaat, waarbij in ruil voor het aan banden leggen van het nucleaire programma van Noord-Korea de VS de militaire aanwezigheid in de regio moet terugdringen. Hoe kijkt de Minister hier tegenaan?

#### **13. Antwoord van het kabinet:**

**Het kabinet is voorstander van een diplomatieke oplossing en roept Noord-Korea op een geloofwaardige en betekenisvolle dialoog met de internationale gemeenschap aan te gaan gericht op een volledige, controleerbare en onomkeerbare denuclearisatie en volledige implementatie van alle relevante VN-veiligheidsraadsresoluties.**

**Het kabinet is van mening dat eensgezindheid van de internationale gemeenschap noodzakelijk is voor het dichterbij brengen van een oplossing. Nederland zal in EU-verband aandringen op**

**intensievere coördinatie met internationale partners gericht op ondersteuning van dit proces.**

De leden van de SGP-fractie constateren dat Noord-Korea keer op keer de internationale gemeenschap provoceert met raketlancerings, kernproeven en grove mensenrechtenschendingen. Waar de Nederlandse regering eerder sprak van lancerings van operationele ballistische raketten met een geschat bereik van 1.300 km,<sup>2</sup> is er inmiddels sprake van een geslaagde lancering van een intercontinentale ballistische raket met een geschat bereik van 6.700 km, waarmee ook de Verenigde Staten binnen het bereik van Noord-Koreaanse raketten ligt.

De leden van de SGP-fractie zijn allereerst benieuwd naar de tijdens de G20-top gemaakte afspraken over een gezamenlijke strategie inzake de Noord-Koreaanse dreiging. Op welke punten is overeenstemming bereikt door met name China, Rusland, Japan, de Verenigde Staten en Zuid-Korea? In hoeverre kan er bijvoorbeeld sprake van zijn dat China en Rusland hun voorkeur voor «dual suspension» loslaten?

**14. Antwoord van het kabinet:**

**De zorg over het nucleaire en ballistische programma van Noord-Korea werd breed gedeeld. De recente raketlancering werd alom gezien als een schending van internationale verplichtingen. Voorts werd de voorkeur voor een diplomatieke oplossing breed onderschreven. Daar waar China en Rusland aandrongen op «dual-suspension», te weten opschorting door Noord-Korea van zijn nucleaire programma en opschorting door de VS en Zuid-Korea van hun grootschalige militaire oefeningen, hebben de Verenigde Staten zich in sterkere bewoordingen uitgedrukt en zouden graag een krachtige reactie van de internationale gemeenschap zien. Het doel van de inspanningen van de internationale gemeenschap blijft een Noord-Koreaanse overheid die zich houdt aan de internationale verplichtingen en die een constructieve bijdrage levert aan de stabiliteit in de regio. Zie tevens antwoord op vraag 13.**

De leden van de SGP-fractie begrijpen en steunen dat Nederland voorstander is van een «geloofwaardige en betekenisvolle» dialoog gericht op denuclearisatie, maar sluiten er de ogen niet voor dat de Noord-Koreaanse provocaties in toenemende mate leiden tot oplopende militaire spanningen die op termijn kunnen resulteren in een direct en omvangrijk gewapend treffen. In een «artikel 5-situatie» zou ook Nederland als lid van de NAVO bij een dergelijk treffen betrokken kunnen raken. Op welke wijze wordt door Nederland en andere NAVO-lidstaten op een dergelijk scenario geanticipeerd?

**15. Antwoord van het kabinet:**

**Het Verdrag van Washington bepaalt in art. 5 dat een gewapende aanval op een NAVO Bondgenoot in Europa of Noord-Amerika beschouwd zal worden als een aanval op alle NAVO Bondgenoten. De NAVO heeft reeds eerder zorg uitgesproken over de nucleaire activiteiten van Noord-Korea. Het kabinet kan hier niet ingaan op de vraag op welke wijze Nederland en de NAVO anticiperen op een dergelijk scenario.**

---

<sup>2</sup> Beantwoording vragen over het uitoefenen van internationale druk op Noord-Korea, 6 oktober 2016, Aankhangsel Handelingen II 2016/17, nr. 172

Eerder gaf de Nederlandse regering aan zich in te zetten via het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA). Wat is de vooruitgang onder meer op het gebied van «safeguards» bij nucleaire installaties waarmee verzekerd zou moeten worden dat er slechts sprake is van vreedzame nucleaire activiteiten, zo vragen de leden van de SGP-fractie.

#### **16. Antwoord van het kabinet:**

**Nederland houdt intensief contact met het IAEA over dit onderwerp, zo sprak de Minister van Buitenlandse Zaken deze maand nog met Directeur Generaal Yukiya Amano. Het IAEA heeft op dit moment geen toegang tot Noord-Koreaanse nucleaire faciliteiten om deze te controleren. Het Agentschap monitort de ontwikkelingen inzake de productie van materiaal dat bruikbaar is in een kernwapen wel op afstand, bijvoorbeeld via satelliet-beelden of op basis van vrij beschikbare informatie. Daarnaast bereidt het IAEA zich voor op een terugkeer naar Noord-Korea zodra dat mogelijk wordt; daarbij hoort ook het in stand houden van de noodzakelijke technische kennis en expertise om ter plaatse controles uit te voeren. Het IAEA heeft zijn activiteiten op allebei deze sporen recentelijk geïntensiveerd.**

**Nederland steunt deze kennisontwikkeling binnen het IAEA en zet zich daarnaast in voor het verder ontwikkelen van «safeguards»-procedures door het Agentschap, om deze nog effectiever en efficiënter te maken. Dat betekent dat het IAEA met bestaande middelen beter kan controleren of landen zich aan hun non-proliferatieverplichtingen houden. Zowel binnen het IAEA als in het kader van het Non-proliferatieverdrag maakt Nederland zich hard voor het ontwikkelen en aannemen van verbeterde standaarden op dit gebied.**

Daarbij gaf de regering aan zich tijdens de 71ste AVVN wederom hard te maken voor een stevige resolutie over de mensenrechtensituatie in Noord-Korea.<sup>3</sup> Kan de Minister toelichten wat de resultaten van deze inspanningen zijn en waren?

#### **17. Antwoord van het kabinet:**

**Tijdens de 71ste AVVN heeft Nederland met EU-partners en Japan wederom een resolutie ingediend over de mensenrechtensituatie in Noord-Korea. Nederland heeft er daarbij onder meer op toegezien dat aandacht werd besteed aan de aanpak van dwangarbeid en het ter verantwoording roepen van mensenrechtenschenders, inclusief de overweging om de situatie door te verwijzen naar het Internationaal Strafhof. Het kabinet acht het voorts van belang dat het werk van de speciaal rapporteur wordt voortgezet. De resolutie werd bij consensus aangenomen.**

Tot slot vragen de leden van de SGP-fractie of, en op welke wijze, het in kaart brengen van gevangenkampen in Noord-Korea en het vertalen van een rapportage over godsdienstvrijheid Nederland en de internationale gemeenschap hebben aangezet tot het ondernemen van actie(s) teneinde de mensenrechtensituatie in het land te verbeteren.

---

<sup>3</sup> Zie eveneens Beantwoording vragen over het uitoefenen van internationale druk op Noord-Korea, 6 oktober 2016, Aanhangsel Handelingen II 2016/17, nr. 172

## **18. Antwoord van het kabinet:**

**Het kabinet is zeer bezorgd over systematiek en ernst van de mensenrechtenschendingen van het Noord-Koreaanse regime. Vanuit die optiek acht het kabinet vergroting en verspreiding van de kennis over mensenrechtenschendingen in Noord-Korea van belang. Genoemde projecten dragen hieraan bij. Zo konden de bevindingen van de rapportage over godsdienstvrijheid door de vertaling van het Koreaans naar het Engels internationaal breed worden gedeeld, onder meer met de VN Speciaal Rapporteur voor de mensenrechtensituatie in Noord-Korea. Dergelijke informatie biedt de internationale gemeenschap handvaten om de Noord-Koreaanse regering aan te spreken op mensenrechtenschendingen. Het kabinet zal aandacht voor mensenrechtenschendingen blijven vragen.**

### **Venezuela**

De leden van de SGP-fractie onderschrijven het belang van een nauwlettende monitoring van de ontwikkelingen in Venezuela in de aanloop naar de grondwetgevende vergadering van 30 juli a.s. Kan de Minister toelichten wat de concrete Nederlandse visie is op «eventuele EU-actie»? Deze leden vernemen tevens graag in hoeverre gehoor is of wordt gegeven aan de Nederlandse wens dat de EU opties in kaart brengt waarmee een bijdrage kan worden geleverd aan een vreedzame oplossing van de crisis. Tot slot vragen de leden van de SGP-fractie welke – potentiële – gevolgen de laatste ontwikkelingen in Venezuela hebben voor de veiligheid en stabiliteit in de Caribische delen van het Koninkrijk.

## **19. Antwoord van het kabinet:**

**Nederland maakt zich ernstig zorgen over de mogelijke uitkomsten van de grondwetgevende vergadering voor de democratisch verkozen instellingen. Respect voor de Grondwet en internationaal recht zijn essentieel. De grondwetgevende vergadering voldoet niet aan democratische principes en sluit een deel van de kiezers uit. Het is geen oplossing voor de problemen in het land, maar verergert die. Nederland blijft in EU-verband aandringen op scherpere verklaringen waarin de grondwetgevende vergadering van 30 juli a.s. wordt afgekeurd.**

**Afgelopen week is in EU-verband opnieuw gesproken over gezamenlijk optreden. Nederland heeft met steun van andere EU-lidstaten wederom aangedrongen op het in kaart brengen van opties waarmee een bijdrage kan worden geleverd aan een vreedzame oplossing van de crisis. EDEO verzamelt momenteel opties om hier opvolging aan te geven.**

**Hoewel sprake is van een toename van het aantal aangehouden illegale immigranten ten opzichte van voorgaande jaren (zie ook het Jaarverslag Kustwacht 2016 en de Kamerbrief van 5 juli over Venezuela), zijn er op dit moment geen concrete aanwijzingen die duiden op een (aanstaande) grote vluchtelingenstroom naar de eilanden. Ondanks deze inschatting, bereidt het Koninkrijk der Nederlanden zich voor op een eventuele toenemende migratiestroom. Het Kabinet houdt de ontwikkelingen op het gebied van migratie nauwlettend in de gaten.**

## Nabuurschapsbeleid

De leden van de SP-fractie hebben in het voortgangsrapport over het Europees Nabuurschapsbeleid geconstateerd dat de EU is doorgegaan met intensieve en brede samenwerking met Israël, met de kanttekening dat de volledige potentie van de betrekkingen afhankelijk is van vooruitgang in het vredesproces. Op welke wijze past de EU daarbij conditionaliteit toe? Wordt het internationaal recht als toetsingskader gebruikt? Hoe bevordert het kabinet op EU-niveau dat de EU conditionaliteit toepast en concrete maatregelen neemt, waar ook meerdere door de Kamer aangenomen moties toe oproepen?

### 20. Antwoord van het kabinet:

**De samenwerking van de EU met Israël is gebaseerd op het EU-Israël Actieplan zoals overeengekomen in 2005. Het Associatieakkoord tussen de EU en Israël stelt dat relaties tussen beide zijden gebaseerd dienen te zijn op respect voor mensenrechten en democratische principes. Bij de laatste EU-Israël Associatieraad in 2012 werd door de EU bevestigd dat een upgrade van de relatie tussen de EU en Israël dient te worden gebaseerd op gedeelde waarden, waaronder democratie, respect voor mensenrechten en humanitair oorlogsrecht, en gezien in de context van gezamenlijke belangen en doelstellingen, waaronder de implementatie van de twee-statenoplossing. In EU-Raadsconclusies, laatstelijk in januari 2016, heeft de EU onderstreept dat de toekomstige ontwikkeling van de betrekkingen tussen de EU en elk van beide partijen ook zal afhangen van hun engagement vis-à-vis een duurzame vrede gebaseerd op een twee-statenoplossing. Voor het kabinet zijn die uitgangspunten onverminderd van toepassing. Overigens zijn gedeelde waarden, zoals mensenrechten, rechtsstaat en goed bestuur, ook uitgangspunt van het herziene nabuurschapsbeleid van de EU. In het kader van het Israëlisch-Palestijns conflict zet Nederland zich, zowel bilateraal als in EU-verband, in voor een effectief en strategisch beleid, waarin de zorgen en belangen van zowel Israël als de Palestijnen zorgvuldig in acht worden genomen. Daarbij vormt het internationaal recht vanzelfsprekend het kader voor EU en Nederlands buitenlands beleid, zoals wordt benadrukt in verschillende EU-Raadsconclusies. Nederland en de EU spreken beide partijen in bilaterale contacten consequent aan op hun verantwoordelijkheden ten aanzien van het internationaal recht, waaronder het humanitair oorlogsrecht en de mensenrechten.**

### Terrorisme

Tijdens de vorige bijeenkomst van de Raad Buitenlandse Zaken is er mede op Nederlands verzoek gesproken over de externe dimensie van terrorisme. De leden van de SP-fractie vernemen van de Minister graag of tijdens dat overleg, of wellicht al tijdens een eerder overleg over hetzelfde onderwerp, is gesproken over de oorzaken van terroristische aanslagen door jihadistische groepen (of daardoor geïnspireerd) in EU-landen. Kan daarop ingegaan worden, onder andere op de vraag in hoeverre westerse militaire inmenging in het Midden-Oosten en daarbuiten daaraan ten grondslag ligt? Kan de Minister een overzicht geven van de redenen voor door jihadistisch gedachtengoed geïnspireerde individuen om een terroristische aanslag te plegen in het westen?

## **21. Antwoord van het kabinet:**

In de Raad van Buitenlandse Zaken van juli heeft een uitgebreide discussie plaatsgevonden over de inzet van de EU op terrorismebestrijding wereldwijd. Er was eensgezindheid dat terrorisme een van de grootste veiligheidsdreigingen is waar Europa voor staat, en dat samenwerking met derde landen noodzakelijk is om deze dreiging in te dammen. Focus van de discussie in de Raad lag primair op hoe de samenwerking met derde landen verbeterd kan worden, welke expertise de EU heeft om weerbaarheid en capaciteiten van derde landen te versterken, de noodzaak van informatiedeling, de nexus tussen interne en externe veiligheid en hoe radicalisering via internet kan worden tegengegaan. In Europees verband wordt met regelmaat gesproken over grondoorzaken van radicalisering in zowel Europa zelf als in andere landen, bijvoorbeeld in het kader van het Europese *Radicalisation Awareness Network* (RAN). Net zoals er niet één route is naar radicalisering tot geweldsbereidheid, is er ook niet één grondoorzaak aan te wijzen van radicalisering. Zoals aangegeven in de brief «Aanbieding onderzoeken quickscan gemeenten en triggerfactoren Radicalisering» van 12 oktober 2015 (Kamerstuk 29 754 nr. 323) verschilt dit per individu en per omstandigheid; in de aanpak van radicalisering kiezen Nederland en de meeste Europese lidstaten dan ook voor maatwerk.